

PROFESSIONAL STANDARDS AND QUALIFICATIONS SYSTEMS AS A FRAMEWORK FOR THE CAREER DEVELOPMENT OF KHON PERFORMERS

ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสู่แนวทาง การพัฒนาอาชีพนักแสดงโขน

ภาวิณี บุญเสริม^{1*} Pawinee Boonserm^{1*}

เกิตศิริ นกน้อย² Kertsiri Noknoi²

ธีรเดช กลิ่นจันทร์³ Teeradach Klinchan³

กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล⁴ Kanjana Laochockchaikul⁴

Abstract

Background and Objective: Khon is a performing art that reflects the beauty of Thailand's cultural heritage, both in terms of performance and literature. At present, there is no clearly defined standard of practical skills for professional career development in Khon performance. This research therefore aims to develop guidelines for establishing and applying a system of professional standards and qualifications system to elevate and enhance the career of Khon performers. The main objectives are: 1) to examine the framework for developing professional standards and qualifications for Khon performers, based on the guidelines provided by the Thailand Professional Qualifications Institute (Public Organization), and 2) to propose strategies for adapting these professional standards to improve long-term career paths of Khon performers.

Methods: Data was gathered by examining the systematization of professional standards for performing artists in foreign countries, focus group discussions with experts, and questionnaire surveys conducted among stakeholders in the Khon professional sector.

Research Article

Received: 20 April 2025

Revised: 13 November 2025

Accepted: 14 November 2025

** Corresponding author*

email: pawipop11@gmail.com

How to cite:

Boonserm, P., Noknoi, K., Klinchan, T., & Laochockchaikul, K. (2026). Professional standards and qualifications system as a framework for the career development of Khon performers. *Fine Arts Journal: Srinakharinwirot University*, 30(1), 149-166.

¹ Faculty of Fine and Applied Arts, Thammasat University, Thailand

¹ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² College of Fine and Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand

² คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ Office of the Music and Drama, The Fine Arts Department, Ministry of Culture, Thailand

³ สำนักงานการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

⁴ College of Innovation, Thammasat University, Thailand

⁴ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Key Findings: The professional standards and qualifications system is a vital tool for developing and strengthening stability among Khon performers, promoting broader recognition. The approach to implementing the professional standards and qualifications system should be carried out systematically, including policy-level initiatives, the development of training curricula aligned with the standards, and support from government agencies and relevant organizations.

Implications of the Study: The professional standards and qualifications system serves as a mechanism for certifying skills and as an essential foundation for the professional development of Khon performers. It helps to connect cultural heritage with the elevation of Khon performance skills to achieve the international recognition.

Conclusions and Future Study: A professional standards and qualifications system for Khon performers can support Khon as an important intangible cultural heritage (ICH) of humanity by contributing to the preservation, transmission, and development of this traditional performing art. The system enables the conservation and advancement of Khon to become more systematic and aligned with international contexts. Integrating these approaches will help Khon in Thailand retain its value and thrive as a significant cultural heritage.

Keywords: Khon performers; Khon performance; Knowledge transmission; Professional Standards and Qualifications System

คำสำคัญ: นักแสดงโขน; การแสดงโขน; การถ่ายทอดองค์ความรู้; ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: โขนเป็นศิลปะการแสดงที่สะท้อนถึงความงดงามของมรดกทางวัฒนธรรมของไทยทั้งในเชิงศิลปะการแสดงและวรรณกรรม ปัจจุบันการแสดงโขนยังไม่มี การจัดทำมาตรฐานทักษะปฏิบัติสู่การประกอบอาชีพอย่างชัดเจน การวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนา แนวทางการสร้างและปรับใช้ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพเพื่อยกระดับและพัฒนา อาชีพนักแสดงโขน โดยมีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดทำมาตรฐานอาชีพและ คุณวุฒิวิชาชีพสำหรับนักแสดงโขน โดยอ้างอิงจากกรอบแนวทางของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) และ (2) เพื่อเสนอแนะแนวทางและวิธีการนำระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิ วิชาชีพไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทสังคม นำไปสู่การพัฒนาอาชีพโขนในระยะยาว

วิธีการศึกษา: โดยวิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยการศึกษาการจัดระบบมาตรฐานอาชีพศิลปิน ในต่างประเทศ การประชุมสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ และแบบสอบถามจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในวงการวิชาชีพโขน

ผลการศึกษาที่สำคัญ: ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและ ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงในสายอาชีพศิลปินโขนให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง แนวทางการปรับใช้ ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ ทั้งระดับนโยบาย การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมตามมาตรฐานอาชีพ และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

นัยสำคัญของการศึกษา: ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพเป็นกลไกการรับรองทักษะ และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาอาชีพนักแสดงโขนที่สามารถเชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญา และยกระดับมาตรฐานทักษะการแสดงโขนให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

สรุปผลและแนวทางการศึกษาในอนาคต: ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพนักแสดงโขน สามารถช่วยสนับสนุนการแสดงโขนในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญของมนุษยชาติ (Intangible Cultural Heritage: ICH) ในการสงวนรักษาและสืบทอดศิลปะการแสดงโขน โดยทำให้กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาโขนเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทสากล การบูรณาการ แนวทางนี้จะทำให้โขนไทยคงคุณค่าและยืนหยัดในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม

1. บทนำ

ระบบมาตรฐานอาชีพและระบบคุณวุฒิวิชาชีพเป็นแนวทางสากลที่หลายประเทศทั่วโลกใช้ในการ กำหนดและยกระดับมาตรฐานของอาชีพต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากำลังคนให้มีประสิทธิภาพ ในประเทศไทยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านนี้คือ สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) หรือ สคช. (Thailand Professional Qualification Institute: TPQI) ก่อตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาภายใต้พระราช บัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. 2542 อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี สถาบันมีบทบาทสำคัญใน การพัฒนาระบบคุณวุฒิวิชาชีพของประเทศไทยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล (สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ, 2564) สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพนี้ได้มีการจัดทำระบบพัฒนายุทธศาสตร์วิชาชีพในประเทศไทยมากมายหลากหลายอาชีพ แต่ยังไม่เคยมีการดำเนินการจัดทำมาตรฐานวิชาชีพทางด้านศิลปะการแสดงมาก่อน จนใน พ.ศ. 2567 สถาบัน คุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) ได้มีนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพนักแสดงโขนขึ้นเพื่อเป็น การอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมการแสดงโขนให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล (มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2567)

ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพถือเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทในการยกระดับศักยภาพ และขีดความสามารถของบุคลากรในแต่ละสาขาอาชีพอย่างเป็นระบบ ในสาขาศิลปะการแสดงโขน ซึ่งเป็น ศิลปะชั้นสูงของไทยที่มีความวิจิตรบรรจงทั้งในด้านทักษะการร่ายรำและองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย แม้ จะเป็นศาสตร์ที่มีการถ่ายทอดมาอย่างยาวนาน หากแต่ยังขาดระบบมาตรฐานที่ชัดเจนในการรับรองทักษะ ความรู้ และสมรรถนะของนักแสดงโขนอย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักแสดงโขนที่ไม่ได้ศึกษา ในระบบ ดังนั้น การจัดทำมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสำหรับนักแสดงโขนจึงเป็นแนวทางที่มีความ สำคัญในการส่งเสริมความก้าวหน้าในสายอาชีพ สร้างโอกาสในการพัฒนาตนเองและยกระดับคุณภาพของ ศิลปะการแสดงโขนให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

โขนเป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงของประเทศไทยที่ได้รับการขึ้นบัญชีเป็นมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมของชาติ โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2552 และเมื่อ พ.ศ. 2561 “การแสดงโขนใน

ประเทศไทย หรือ Khon, masked dance drama in Thailand” ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติโดยองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาจำนวนมากทั้งของภาครัฐและเอกชนที่ให้ความสำคัญกับศิลปะการแสดงโขน โดยผลิตนักแสดงโขนทั้งระดับมืออาชีพเพื่อเป็นศิลปินและเป็นครูผู้ถ่ายทอดการแสดงโขนให้กับเยาวชน หรือนักแสดงสมัครเล่นทั้งในระดับโรงเรียน ชุมชน ชุมรมในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะการแสดงโขนให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย

ด้วยความสำคัญของศิลปะการแสดงโขนในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมและจำนวนของนักแสดงโขนที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกปี ความต้องการในการยกระดับและพัฒนาทักษะทางอาชีพนักแสดงโขนให้มีความมั่นคงและเป็นที่ยอมรับจึงมีความสำคัญยิ่ง และหากไม่มีการจัดทำกรอบมาตรฐานอาชีพนี้อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาโขนให้ยกระดับสู่ความเป็นสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่สามารถกำหนดสมรรถนะหลักด้านการฝึกฝน ทักษะการแสดง และการประเมินผลได้อย่างเป็นระบบแตกต่างจากประเทศตะวันตกที่มีระบบการฝึกอบรมและการรับรองมาตรฐานทางวิชาชีพที่ชัดเจน เช่น ระบบการสอบมาตรฐานบัลเลต์ของ Royal Academy of Dance (RAD) จากสหราชอาณาจักร (Royal Academy of Dance, 2019) ซึ่งมีหลักสูตรและมาตรฐานการฝึกสอนที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ ทำให้ผู้เรียนจากทั่วโลกสามารถพัฒนาและเทียบเคียงสมรรถนะบัลเลต์ได้ในมาตรฐานเดียวกัน อีกทั้งยังส่งเสริมให้ผู้ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานมีโอกาสขยายเส้นทางสู่อาชีพที่หลากหลาย อาทิ นักเต้นมืออาชีพ ผู้สอน หรือผู้กำกับการแสดง ซึ่งเป็นตัวอย่างของระบบการพัฒนาวิชาชีพที่ส่งเสริมความมั่นคงและความยั่งยืนของศิลปะการแสดงในภาพรวม

เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนามาตรฐานอาชีพดังกล่าว สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) จึงได้ดำเนินการให้มีการจัดทำมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ อาชีพนักแสดงโขนขึ้น ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการวางรากฐานให้กับอาชีพนักแสดงโขนของไทยให้มีระบบการรับรองสมรรถนะและคุณภาพตามเกณฑ์วิชาชีพในระดับสากล ในการนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาแนวทางการจัดทำระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสำหรับอาชีพนักแสดงโขนตามกรอบการดำเนินงานของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) โดยมีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ระบบมาตรฐานดังกล่าวอย่างเหมาะสม รวมถึงการส่งเสริม สนับสนุน และเสนอแนะแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้จริงทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร อย่างไรก็ตาม ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสำหรับอาชีพนักแสดงโขนยังถือเป็นแนวคิดใหม่ในแวดวงนาฏศิลป์ไทย ยังต้องอาศัยการศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนาอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การยอมรับและการนำไปใช้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งหวังที่จะมีส่วนในการพัฒนาและยกระดับสมรรถนะของบุคลากรในสายอาชีพนักแสดงโขนให้สามารถปรับตัวและใช้ประโยชน์จากระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดทำมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ อาชีพนักแสดงโขนของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน)

2.2 เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับใช้ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ อาชีพนักแสดงโขนของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) เพื่อการพัฒนาอาชีพนักแสดงโขน

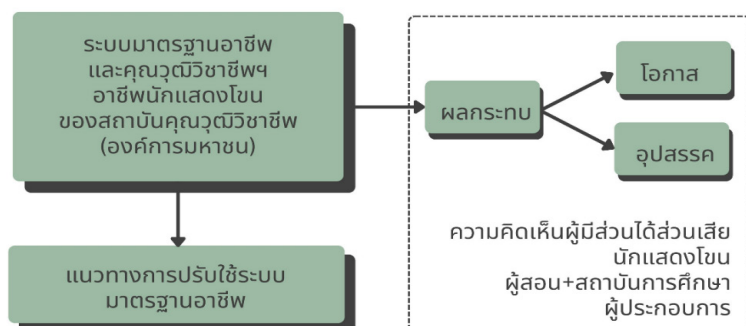
3. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการนำระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสำหรับอาชีพนักแสดงโขนซึ่งจัดทำโดยสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อโครงสร้างและพัฒนาการของอาชีพนักแสดงโขนในประเทศไทย ทั้งในด้านบทบาททางวิชาชีพและการยกระดับคุณภาพของนักแสดงโขน โดยมีเป้าหมายในการนำเสนอแนวทางการปรับใช้ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพอย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอาชีพนักแสดงโขนให้มีความยั่งยืน สอดคล้องกับเกณฑ์วิชาชีพระดับสากล และเหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมไทย

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษาทบทวนองค์ความรู้และกรณีศึกษาการจัดทำมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพในต่างประเทศ ทั้งประเทศในฝั่งตะวันตกและภูมิภาคเอเชียที่มีการแสดงเชิงขนบประเพณีที่มีลักษณะใกล้เคียงกับโขนของไทย เช่น บัลเลตจากสหราชอาณาจักร อุปรากรจีน (จิว) จากประเทศจีน และการแสดงละครโนจากประเทศญี่ปุ่น จากการศึกษาพบว่า ศิลปะทั้งสามประเภทมีลักษณะร่วมกับโขนในฐานะศิลปะชั้นสูงที่ต้องอาศัยการฝึกฝนทักษะและระเบียบวินัยอย่างต่อเนื่อง แต่มีความแตกต่างกันในด้านโครงสร้างการฝึกอบรมและระบบมาตรฐานอาชีพ โดยระบบมาตรฐานอาชีพบัลเลตของ Royal Academy of Dance (RAD) มีหลักสูตรฝึกอบรมและการประเมินสมรรถนะที่ชัดเจนในระดับนานาชาติ ผู้เรียนสามารถเทียบวุฒิและประกอบอาชีพได้หลากหลาย ส่วนจิวของประเทศจีน มีระบบการฝึกและการรับรองจากสถาบันของรัฐ เช่น Beijing Opera School ซึ่งกำหนดมาตรฐานทั้งด้านการแสดง การร้อง และศิลปะการต่อสู้ ในขณะที่ละครโนของญี่ปุ่นยังคงยึดระบบครู-ศิษย์แบบดั้งเดิม ควบคู่กับการรับรอง “ศิลปินมรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต” เพื่อยกระดับสถานะทางอาชีพ จากการวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวทางกระบวนการ และหลักเกณฑ์ในการจัดทำมาตรฐานวิชาชีพในสาขาศิลปะการแสดงของต่างประเทศ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางอ้างอิงในการออกแบบระบบมาตรฐานที่เหมาะสมสำหรับอาชีพนักแสดงโขนในบริบทของไทยได้

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ เพื่อนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลในการวิจัย โดยมุ่งเน้นในประเด็นสำคัญ ได้แก่

- 3.1 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพในประเทศไทย
- 3.2 โครงสร้างและระบบของคุณวุฒิวิชาชีพ (Professional Qualification System)
- 3.3 กรอบคุณวุฒิวิชาชีพ (Professional Qualification Framework)
- 3.4 แนวทางและกระบวนการพัฒนามาตรฐานอาชีพตามหลักเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการทำวิจัย (Conceptual Framework)

(ภาวิณี บุญเสริม, เกิดศิริ นกน้อย, ชีรเดช กลิ่นจันทร์, และกาญจนา เหล่าโชคชัยกุล, ประเทศไทย, 2568)

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการจัดทำมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยคือ ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ขั้นตอนการประชุมสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และขั้นตอนสรุปผล โดยมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนดังนี้

4.1 ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

4.1.1 การศึกษาสถานภาพของศิลปะการแสดงโขนและอาชีพนักแสดงโขนในประเทศไทย ศึกษาข้อมูลเอกสาร หนังสือ ตำราในประเด็นที่เกี่ยวกับสถานภาพโขน และนักแสดงโขนในปัจจุบันของไทย ตลอดจนวิเคราะห์ข้อมูลบริบทที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพอาชีพนักแสดงโขน เพื่อทำความเข้าใจบริบททางสังคม วัฒนธรรม และวิชาชีพของนักแสดงโขนในปัจจุบัน รวมถึงการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพนักแสดงโขนในอนาคต

4.1.2 การศึกษาระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพของอาชีพนักแสดงโขน โดยศึกษาข้อมูลระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ อาชีพนักแสดงโขน ของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (สคช.) ทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับการกำหนดระดับคุณวุฒิ เช่น กรอบคุณวุฒิ หรือกรอบการรับรองความสามารถของบุคคลในมาตรฐานอาชีพวิชาชีพ รายละเอียดของมาตรฐานอาชีพ ประกอบไปด้วยหน่วยสมรรถนะ (Unit of Competence) สมรรถนะย่อย (Element of Competence) เกณฑ์การปฏิบัติงาน (Performance

Criteria) ขอบเขต (Range Statement) หลักฐานที่ต้องการ (Evidence Requirements) ทั้งหลักฐานการปฏิบัติงานและหลักฐานความรู้ แนวทางการประเมิน (Assessment Guidance) หรือรายละเอียดของมาตรฐานสมรรถนะบุคคลในระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ อาชีพนักแสดงโขน

4.2 ขั้นตอนการประชุมสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยคัดเลือกผู้เข้าร่วมด้วยการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมความเป็นตัวแทนของกลุ่มวิชาชีพนักแสดงโขน ทั้งที่เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย อาจารย์ นักวิชาการทางด้านการแสดงโขน และตัวแทนที่มีความเกี่ยวข้องกับมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ อาชีพนักแสดงโขนของ สคช. เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อแนวทางการจัดทำระบบมาตรฐานอาชีพ และการนำระบบมาปรับใช้ ตลอดจนวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรคที่มีต่อการนำระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ อาชีพนักแสดงโขนมาใช้ในบริบทสังคมไทย รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการปรับใช้ในเชิงปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรม ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย

4.2.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ ศิลปินแห่งชาติและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการแสดงโขน แบ่งเป็นตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และตัวลิง รวมจำนวน 8 คน ที่มีประสบการณ์ในวิชาชีพโขนมากกว่า 30 ปี และเป็นที่ยอมรับในวงการนาฏศิลป์ไทย

4.2.2 กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตศิลปินในสายอาชีพโขน ได้แก่ อาจารย์ นักวิชาการ ที่เป็นผู้ผลิตบัณฑิตทางด้านการแสดงโขน หรือกลุ่มศิลปินผู้ปฏิบัติงานจริงในสายการแสดงโขนที่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 10 ปี รวมจำนวน 12 คน แบ่งเป็นตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และตัวลิง

4.2.3 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสายวิชาชีพนักแสดงโขน ได้แก่ ศิลปินนักแสดงโขน ผู้ฝึกหัดโขน และผู้ประกอบการอาชีพในปัจจุบัน แบ่งเป็นตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และตัวลิง กลุ่มละ 10 คน รวมจำนวน 400 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และคู่มือการประเมินคุณวุฒิวิชาชีพ อาชีพนักแสดงโขน ซึ่งได้รับการประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน

4.3 ขั้นตอนสรุปผล

คณะผู้วิจัยทำการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมดมาสรุปผล เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการจัดทำระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพต่ออาชีพนักแสดงโขน โอกาสและอุปสรรคในการปรับใช้ระบบดังกล่าวในบริบทของประเทศไทย และข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาอาชีพนักแสดงโขนให้มีความมั่นคงและเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศและระดับสากล

5. ประโยชน์ของการวิจัย

เพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงการด้านนาฏศิลป์ไทยในการปรับใช้มาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพในการพัฒนานาฏศิลป์นักแสดงขึ้น และยังเป็นข้อมูลในการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะในการแสดงขึ้นให้เป็นมาตรฐานในระดับสากล

6. ผลการวิจัย

การจัดทำแนวทางระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสำหรับอาชีพนักแสดงขึ้น ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมเชิงวิชาการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ เพื่อระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของนักแสดงขึ้น ตลอดจนเกณฑ์ด้านความรู้และทักษะการปฏิบัติอย่างรอบด้าน การวิเคราะห์นี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนากฎมาตรฐานที่เหมาะสมกับบริบทของอาชีพนักแสดงขึ้น ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นในแต่ละระดับคุณวุฒิวิชาชีพ พร้อมกำหนดเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพอย่างเป็นลำดับขั้น ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ดังกล่าว นำไปสู่ข้อเสนอแนะทางการปรับใช้ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสำหรับนักแสดงขึ้น เพื่อเป็นกลไกในการยกระดับศักยภาพของบุคลากรในวิชาชีพทั้งในด้านการพัฒนาทักษะ การประเมินสมรรถนะ การรับรองวิชาชีพ และการสร้างโอกาสในการทำงานทั้งในประเทศและระดับสากล มีรายละเอียดดังนี้

6.1 แนวทางการจัดทำระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพนักแสดงขึ้น

การพัฒนาระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพนักแสดงขึ้น ดำเนินการตามกรอบคุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติ ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักในการกำหนดระดับสมรรถนะของบุคคลตามมาตรฐานอาชีพอย่างเป็นระบบ โดยกรอบคุณวุฒิวิชาชีพ (National Qualifications Framework for Professional Qualifications: NQF-PQ) เป็นกรอบโครงสร้างที่ใช้เพื่อกำหนดระดับคุณวุฒิวิชาชีพในลักษณะขั้นบันได ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) เจตคติ (Attributes) ขอบเขตความรับผิดชอบ ลักษณะการปฏิบัติงาน ความสามารถในการริเริ่มนวัตกรรม ตลอดจนทักษะที่สำคัญและความยากง่ายในแต่ละระดับ กรอบคุณวุฒิดังกล่าวมีบทบาทในการประเมินสมรรถนะของบุคคลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และยังทำหน้าที่เป็นกลไกกลางเชื่อมโยงระบบคุณวุฒิด้านการศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ และประสบการณ์การทำงานในประเทศ รวมถึงสามารถเทียบเคียงกับระบบคุณวุฒิในระดับสากล สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนากำลังคนของประเทศอย่างมีคุณภาพ (สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ, 2564ก)

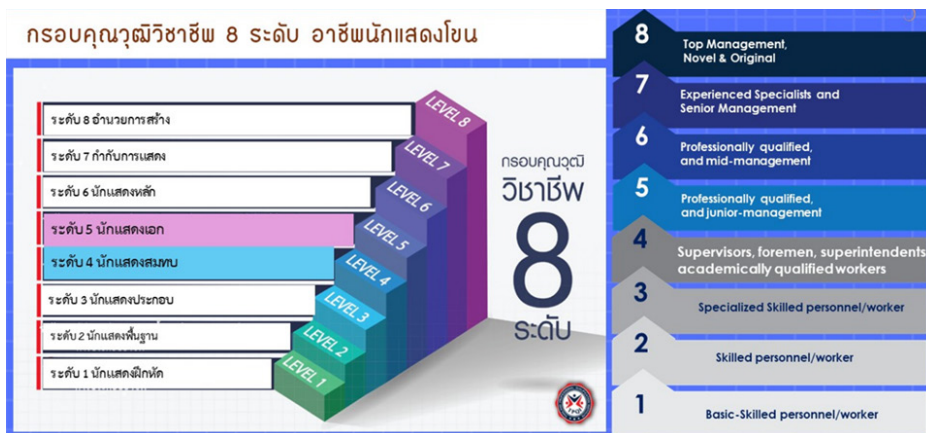
การศึกษาคำครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการนาฏศิลป์ ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญในการแสดงขึ้น และคณาจารย์จากสถาบันการศึกษาทางด้านศิลปะการแสดงขึ้น ร่วมกัน

วิเคราะห์บทบาท หน้าที่ และสมรรถนะหลักที่จำเป็นของนักแสดงโขนในบริบทปัจจุบัน พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับกรอบมาตรฐานอาชีพระหว่างประเทศ จากการสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว คณะผู้วิจัยเสนอแนวทางการจัดระดับคุณวุฒิวิชาชีพนักแสดงโขนออกเป็น 8 ระดับ สอดคล้องกับกรอบคุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติที่กำหนดไว้โดยสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) ทั้งนี้ การจัดระดับดังกล่าวช่วยให้สามารถกำหนดเส้นทางอาชีพ (Career Pathway) ของนักแสดงโขนได้อย่างชัดเจน ครอบคลุมตั้งแต่ระดับผู้เริ่มต้นไปจนถึงระดับผู้เชี่ยวชาญทั้งในด้านการแสดง การกำกับการแสดง และการอำนวยการสร้าง สามารถใช้เป็นแนวทางในการประเมินสมรรถนะ การรับรองวิชาชีพ และการพัฒนาบุคลากรด้านการแสดงโขนได้อย่างเป็นระบบ โดยมีรายละเอียดแต่ละระดับ ดังนี้

ตารางที่ 1 คำอธิบายกรอบคุณวุฒิวิชาชีพ 8 ระดับ สำหรับอาชีพนักแสดงโขน

(ภาวิณี บุญเสริม, เกิดศิริ นกน้อย, ชีรเดช กลิ่นจันทร์, และกาญจนา เหล่าโชคชัยกุล, ประเทศไทย, 2568)

ระดับ	คำอธิบาย
ระดับ 8	อำนวยการสร้าง หมายถึง ผู้มีสมรรถนะในการสร้างสรรค์องค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ในการแสดงโขน โดยเป็นผู้ที่มีผลงานโดดเด่น มีวิสัยทัศน์ และได้รับการยอมรับในระดับประเทศขึ้นไป สามารถให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการแสดงโขนได้เป็นอย่างดี
ระดับ 7	กำกับการแสดง หมายถึง ผู้มีสมรรถนะในการกำกับการแสดงโขน สามารถพัฒนาองค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ในสายอาชีพนักแสดงโขน
ระดับ 6	นักแสดงหลัก หมายถึง ผู้มีสมรรถนะด้านความรู้และทักษะการแสดงโขนระดับเชี่ยวชาญหรือขั้นสูง สามารถแสดงโขนในบทบาทสำคัญของตอนนั้น ๆ โดยเป็นผู้แสดงตัวหลักในการดำเนินเรื่อง มีประสบการณ์การแสดงโขนอย่างชำนาญ สามารถออกแบบท่ารำด้วยตนเองได้
ระดับ 5	นักแสดงเอก หมายถึง ผู้มีสมรรถนะด้านความรู้และทักษะการแสดงโขนได้เป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดการแสดงในบทบาทสำคัญได้
ระดับ 4	นักแสดงสมทบ หมายถึง ผู้มีสมรรถนะด้านทักษะการแสดงโขน สามารถแสดงตามบทบาทตัวละครสมทบได้
ระดับ 3	นักแสดงประกอบ หมายถึง ผู้มีสมรรถนะการแสดงโขนในระดับมาตรฐาน สามารถแสดงบทบาทตัวประกอบในการแสดงโขนภายใต้การแนะนำของครูผู้ฝึกซ้อมหรือผู้กำกับการแสดงได้
ระดับ 2	นักแสดงพื้นฐาน หมายถึง ผู้มีสมรรถนะการแสดงโขนในระดับพื้นฐาน สามารถปฏิบัติการแสดงโขนตามที่กำหนดได้
ระดับ 1	นักแสดงฝึกหัด หมายถึง ผู้มีสมรรถนะการปฏิบัติการแสดงโขนในระดับเบื้องต้น สามารถปฏิบัติท่ารำภายใต้การสนับสนุนและควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด

ภาพที่ 2 กรอบคุณวุฒิวิชาชีพ 8 ระดับ สำหรับอาชีพนักแสดงโฆษณา

(ภาวณี บุญเสริม, เกติศิริ นกน้อย, อีริเดช กลิ่นจันทร์, และกาญจนา เหล่าโชคชัยกุล, ประเทศไทย, 2568)

6.1.1 การพัฒนาหน่วยสมรรถนะและการจัดทำมาตรฐานอาชีพนักแสดงโฆษณา

การจัดทำมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพนักแสดงโฆษณาเป็นกระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีเป้าหมายเพื่อกำหนดมาตรฐานกลางในการระบุคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับการเป็นนักแสดงโฆษณาที่มีคุณภาพ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่แสดงถึงความสามารถด้านความรู้และทักษะการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ที่เรียกว่า “สมรรถนะวิชาชีพ” สมรรถนะวิชาชีพดังกล่าวเกิดจากกระบวนการวิเคราะห์หน้าที่งาน (Functional Analysis) เพื่อกำหนดกิจกรรมหลักหรือบทบาทหลัก (Key Role) ซึ่งเป็นบทบาทที่มักเกี่ยวข้องกับบุคคลมากกว่าหนึ่งคนร่วมกันรับผิดชอบหน้าที่ที่แตกต่างกัน ภายใต้บทบาทหลักจะมีการระบุหน้าที่หลัก (Key Function) ซึ่งเป็นกลุ่มของหน่วยสมรรถนะ (Unit of Competency) ที่แต่ละหน่วยงานหรือบุคคลสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเองจนสำเร็จตามลักษณะของงาน โดยหน่วยสมรรถนะเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่นำไปสู่การกำหนด “มาตรฐานอาชีพ” (Occupational Standard) อันเป็นแนวทางที่ชัดเจนในการประเมินและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในสาขาอาชีพนั้น (สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ, 2564ข)

จากการประชุมกลุ่มการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการทบทวนและพัฒนาผังหน้าที่งานสำหรับนักแสดงโฆษณา (Functional Map) ประกอบด้วย การกำหนดความมุ่งหมายหลักของงาน (Key Purpose) บทบาทหลัก (Key Role) และหน้าที่หลัก (Key Function) โดยยึดแนวทางการจัดทำมาตรฐานอาชีพของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) หรือสคช. เป็นหลัก การฝึกหัดนักแสดงโฆษณานั้น

มีการแบ่งประเภทและบทบาทการแสดงที่ชัดเจน แบ่งเป็นนักแสดงโขนพระ นาง ยักษ์ และลิง ซึ่งลักษณะของตัวละครแต่ละตัวนั้นมีการใช้ทักษะการแสดงที่แตกต่างกัน ดังนั้น การจัดทำมาตรฐานวิชาชีพจึงควรแบ่งตามประเภทของตัวละครอย่างชัดเจน ดังรายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 2 ความมุ่งหมาย บทบาท และหน้าที่หลักของอาชีพนักแสดงโขน

(ภาวิณี บุญเสริม, เกิดศิริ นกน้อย, ชีรเดช กลิ่นจันทร์, และกาญจนา เหล่าโชคชัยกุล, ประเทศไทย, 2568)

ความมุ่งหมาย (Key Purpose)	บทบาท (Key Role)		หน้าที่หลัก (Key Function)
เพื่อสืบทอดมรดก สงวนรักษา และต่อยอดศิลปะไทยและ วัฒนธรรมสร้างสรรค์สู่มาตรฐาน สากล	01	แสดงโขนเพื่อการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดสร้างสรรค์	011 นักแสดงโขนพระ
			012 นักแสดงโขนนาง
			013 นักแสดงโขนยักษ์
			014 นักแสดงโขนลิง

6.1.2 การพัฒนาหลักเกณฑ์การประเมิน

การพัฒนาหลักเกณฑ์การประเมินสมรรถนะในครั้งนี้ มุ่งเน้นการออกแบบแบบทดสอบและกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนสำหรับแต่ละระดับและบทบาทของตัวละครในศิลปะการแสดงโขน ได้แก่ ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ และตัวลิง พิจารณาทั้งในด้านปฏิบัติ เช่น การแสดงบทบาทเฉพาะ (Role-specific Performance) และด้านทฤษฎี เช่น ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา รูปแบบ และองค์ประกอบของโขน โดยจัดลำดับความยากง่ายของเนื้อหาตามระดับความสามารถที่ต้องการ (สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ, 2568) สำหรับการวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการประเมินในระดับคุณวุฒิวิชาชีพระดับที่ 4: นักแสดงสมทบ (Supporting Performer) และระดับที่ 5: นักแสดงเอก (Principal Performer) ซึ่งถือเป็นระดับพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการมีทักษะที่จำเป็นในการแสดงโขน มีการสอบสมรรถนะ ได้แก่ รำหน้าพาทย์ รำกราวตรวจพล กระบวนท่ารบ การตีบทและใช้บท รำเดี่ยวและรำคู่ และรำมาตรฐาน โดยมีรายละเอียดแตกต่างกันในแต่ละระดับและแต่ละตัวละคร

จากการดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะทำงานและคณะรับรองมาตรฐาน ได้จัดทำหน่วยสมรรถนะ (Unit of Competency) ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ สมรรถนะย่อย (Element of Competency) เกณฑ์การปฏิบัติงาน (Performance Criteria) ความรู้และทักษะที่จำเป็น (Required Skills and Knowledge) หลักฐานที่ต้องการ (Evidence Requirements) แบ่งเป็น หลักฐานเชิงปฏิบัติ (Workplace Evidence) และหลักฐานด้านความรู้ (Knowledge Evidence) ขอบเขตของการปฏิบัติงาน (Range Statement) และแนวทางการประเมิน (Assessment Guidance)

นอกจากนี้ได้มีการระบุรหัสอาชีพและชื่ออาชีพตามมาตรฐานสากล (International Standard Classification of Occupations: ISCO) เพื่อเชื่อมโยงกับมาตรฐานในระดับนานาชาติ และจัดกลุ่มของหน่วยสมรรถนะเพื่อจัดทำเป็นมาตรฐานอาชีพ พร้อมทั้งกำหนดระดับคุณวุฒิวิชาชีพให้สอดคล้องกับกรอบคุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติ (Thailand Professional Qualification Framework: TPQF) ตามรูปแบบที่สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) กำหนด

6.1.3 การรับฟังความคิดเห็น

การวิจัยครั้งนี้ ได้มีการจัดประชุมเพื่อนำเสนอผลการจัดทำมาตรฐานอาชีพและรับฟังความคิดเห็น โดยเชิญผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน ได้แก่ คณาจารย์ นักวิชาการ ศิลปินนักแสดง และผู้เชี่ยวชาญในวงการนาฏศิลป์ไทย ทั้งจากสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการแสดงโขน ชมรมหรือชุมนุมนาฏศิลป์โขนละคร สถาบันและมูลนิธิที่มีการสนับสนุนฝึกหัดการแสดงโขน และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในสายอาชีพนักแสดงโขน และปรับมาตรฐานวิชาชีพให้ตรงกับความต้องการของวงการ ตลอดจนได้ข้อเสนอแนะแนวทางการนำระบบมาตรฐานไปใช้ในการพัฒนาทักษะของนักแสดง เชื่อมโยงกับการฝึกอบรม การพัฒนาหลักสูตร และการยอมรับในระดับสากล

นอกจากนี้ เมื่อได้มาตรฐานวิชาชีพแล้ว คณะผู้วิจัยดำเนินการประเมินความเหมาะสมของหน่วยสมรรถนะอาชีพนักแสดงโขน โดยสำรวจความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มอาชีพ รวมทั้งสิ้น 439 คน แบ่งเป็นนักแสดงโขนพระ 126 คน โขนนาง 103 คน โขนยักษ์ 108 คน และโขนลิง 102 คน ผลการสำรวจแสดงให้เห็นถึงระดับความคิดเห็นที่มีต่อความเหมาะสมของหน่วยสมรรถนะในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.59$, $SD = 0.64$)

6.2 แนวทางการปรับใช้ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพเพื่อการพัฒนาอาชีพนักแสดงโขน

แนวทางการปรับใช้ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ ทั้งในระดับเชิงนโยบายและการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มาตรฐานอาชีพนักแสดงโขนเป็นที่ยอมรับในระดับสากล การจัดการควรครอบคลุมในทุกด้าน โดยคณะผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการปรับใช้ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสำหรับนักแสดงโขน ดังนี้

6.2.1 การสื่อสารและสร้างความตระหนักรู้

การสื่อสารถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพให้เกิดการยอมรับ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทของอาชีพนักแสดงโขน ควรดำเนินงานประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อาทิ นักแสดงโขน ครูผู้สอน ผู้ฝึกหัด ศิลปิน ผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนสาธารณชนทั่วไป

การสร้างภาพตระหนักถึงความมุ่งมั่นให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ หลักการ และประโยชน์ของระบบมาตรฐานอาชีพฯ ไม่เพียงแต่ในแง่ของการยกระดับคุณภาพวิชาชีพ หากยังรวมถึงการพัฒนาเส้นทางอาชีพนักแสดงโขน และการรับรองสมรรถนะทักษะทางการแสดง ในกรณีนี้ ควรพัฒนาและเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งสื่อออนไลน์ เช่น คลิปวิดีโอสาธิตความรู้และทักษะการแสดงโขนที่เชื่อมโยงกับหน่วยสมรรถนะในแต่ละระดับ รวมถึงกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับอย่างทั่วถึง

6.2.2 การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมตามมาตรฐานอาชีพ

การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและหลักสูตรฝึกอบรมควรดำเนินการให้สอดคล้องกับหน่วยสมรรถนะที่ระบุในมาตรฐานอาชีพฯ ทั้งความรู้เชิงวิชาการและทักษะภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้สนใจทางด้านการแสดงโขนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติที่จำเป็นต่อการเป็นนักแสดงโขนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนจากหลากหลายภูมิหลังทางการศึกษาและสถาบันสามารถเข้าถึงการพัฒนาทักษะในมาตรฐานเดียวกันได้ เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคและยกระดับศักยภาพของนักแสดงโขน นอกจากนี้ ควรพัฒนาระบบการประเมินสมรรถนะที่สามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม และเชื่อมโยงกับการเรียนการสอนทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา

6.2.3 การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนามาตรฐานอาชีพฯ นักแสดงโขนให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน อาทิ หน่วยงานด้านศิลปวัฒนธรรม สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ และภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนทรัพยากร องค์ความรู้ และโอกาสในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน

ควรมีการผลักดันงบประมาณและนโยบายจากภาครัฐในการสนับสนุน พร้อมเชื่อมโยงมาตรฐานอาชีพเข้ากับอุตสาหกรรมบันเทิงและการท่องเที่ยวเพื่อขยายโอกาสในการจ้างงาน สนับสนุนการสร้างเครือข่ายนักแสดงโขนมืออาชีพเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาและคณะนาฏศิลป์ต่าง ๆ นำระบบมาตรฐานอาชีพฯ ไปใช้ในการคัดเลือกบุคลากรและออกแบบการฝึกอบรม โดยประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาด้านศิลปะการแสดง เพื่อยกระดับวิชาชีพนักแสดงโขนอย่างเป็นระบบ

6.2.4 การติดตามและประเมินผลการใช้มาตรฐาน

การจัดระบบการประเมินควรมีเกณฑ์และกลไกที่โปร่งใส เป็นธรรม และสามารถตรวจสอบได้ โดยต้องครอบคลุมหลักฐานเชิงประจักษ์ทั้งด้านปฏิบัติและความรู้เชิงทฤษฎี การรับรองคุณวุฒิวิชาชีพควรดำเนินการโดยหน่วยงานกลางที่มีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับในระดับประเทศและนานาชาติ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นต่ออาชีพนักแสดงโขน

ทั้งนี้ ควรกำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดความสำเร็จ เช่น ศักยภาพของผู้เข้าร่วมการประเมิน มาตรฐานของผู้ประเมิน รวมถึงการจัดประชุมประจำปีเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงระบบอย่างต่อเนื่อง

6.3 ผลกระทบและโอกาสต่อการพัฒนาอาชีพนักแสดงโขน

การนำระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพไปใช้สามารถส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาอาชีพนักแสดงโขนในหลายมิติ ทั้งในด้านคุณภาพ ความยั่งยืน และการสร้างโอกาสใหม่ ๆ ดังนี้

6.3.1 การยกระดับคุณภาพอาชีพและการพัฒนาทักษะอย่างเป็นระบบ

ระบบมาตรฐานอาชีพฯ มีความสำคัญในการกำหนดเกณฑ์ทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับนักแสดงโขน เช่น ทักษะด้านการรำ ความเข้าใจบทบาทตัวละคร และความรู้ด้านนาฏศิลป์ไทย ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนคุณภาพของนักแสดงโขน การมีกรอบคุณวุฒิที่ชัดเจนจะช่วยให้ผู้แสดงและผู้ฝึกหัดโขนสามารถวางแผนพัฒนาตนเองอย่างมีทิศทาง เป็นการพัฒนาทั้งทักษะด้านภาคปฏิบัติและความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับศิลปะการแสดงโขน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) และยกระดับศักยภาพของตนเองเพื่อเป็นนักแสดงโขนที่มีคุณภาพ

6.3.2 การสร้างความเท่าเทียมในวิชาชีพ

ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญต่อการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในการเข้าสู่สายอาชีพของนักแสดงโขน การกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน โปร่งใส และยึดตามสมรรถนะที่สามารถวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรม สิ่งนี้ช่วยลดอุปสรรคด้านภูมิหลังทางสังคม หรือสถานะทางการศึกษา ทำให้นักแสดงโขนจากหลากหลายพื้นที่และพื้นเพสามารถเข้าถึงโอกาสได้อย่างเท่าเทียม โดยพิจารณาจากความสามารถจริงเป็นสำคัญ

6.3.3 การเปิดโอกาสในระดับสากล

การพัฒนาาระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพด้านการแสดงโขนไม่เพียงแต่ส่งผลในระดับชาติเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายขอบเขตไปสู่ระดับสากล เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติที่มีความสนใจในศิลปะการแสดงโขนของไทยสามารถเข้ามาศึกษา ฝึกฝน และประเมินระดับความสามารถของตนได้อย่างเป็นระบบ ผ่านกรอบคุณวุฒิที่ได้รับการรับรองอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับการแสดงบัลเลต์ที่มีการเทียบระดับอย่างเป็นสากล ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้โขนไทยได้รับการยอมรับในฐานะศิลปะการแสดงที่มีมาตรฐานระดับสากล

6.3.4 การอนุรักษ์และการสงวนรักษาคุณค่าและเอกลักษณ์ของโขน (Safeguarding)

การอนุรักษ์โขนในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible Cultural Heritage: ICH) จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพมีบทบาทสำคัญในการวางกรอบการเรียนรู้และการปฏิบัติงานที่ชัดเจน เอื้อต่อการธำรงรักษาคุณค่าและเอกลักษณ์ของโขน ด้วยการกำหนดมาตรฐานในด้านความรู้และทักษะช่วยรักษาการแสดงนั้นไม่ให้สูญหาย ระบบมาตรฐานอาชีพฯ

จึงทำหน้าที่เสมือนเป็นเครื่องมืออนุรักษ์ที่สามารถจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบที่สามารถส่งต่อได้ เช่น การบันทึกทำรำและวิธีการฝึกซ้อม ดังนั้น ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพไม่เพียงแต่เป็นกลไกในการประเมินและรับรองสมรรถนะ แต่ยังเป็น “กลไกอนุรักษ์เชิงรุก” ที่ช่วยธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชนไทยให้คงอยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกอย่างมั่นคงและยั่งยืน

6.3.5 การพัฒนาครูผู้สอนและการถ่ายทอดองค์ความรู้ในระดับมาตรฐาน

การพัฒนาระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพไม่เพียงมุ่งเน้นการยกระดับสมรรถนะของผู้แสดงโขนเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญในสายงานนาฏศิลป์โขนอย่างเป็นระบบ ด้วยการกำหนดมาตรฐานด้านคุณสมบัติและสมรรถนะที่ชัดเจนสำหรับผู้ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพของการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักวิชาการ

การมีมาตรฐานดังกล่าวเอื้อต่อการพัฒนาบุคลากรในสายอาชีพ อาทิ ครูโขน ผู้ฝึกสอน และที่ปรึกษาด้านการแสดงโขนในอุตสาหกรรมบันเทิงและการท่องเที่ยว รวมถึงสร้างโอกาสในการจ้างงานที่หลากหลาย ทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อุดมศึกษา หรือภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการแสดง ตลอดจนการเป็นผู้ประเมินมาตรฐานอาชีพ

6.4 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพนักแสดงโขน

การจัดทำและพัฒนาระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสำหรับนักแสดงโขนในประเทศไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ เป็นผลจากลักษณะเฉพาะของศิลปะการแสดงโขน รวมถึงบริบทของการพัฒนาอาชีพในระบบคุณวุฒิวิชาชีพที่ยังถือว่าใหม่สำหรับสังคมไทย โดยสามารถสรุปความท้าทายและอุปสรรคที่สำคัญได้ ดังนี้

6.4.1 ความเข้าใจที่แตกต่างของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการศิลปะการแสดงโขน

หนึ่งในข้อจำกัดหลัก คือ ความไม่เข้าใจหรือการตีความที่แตกต่างกันเกี่ยวกับระบบมาตรฐานอาชีพฯ ในแต่ละกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา อาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญทางนาฏศิลป์หรือกลุ่มนักแสดงเอง เนื่องจากระบบมาตรฐานอาชีพฯ ยังเป็นแนวคิดใหม่ในสังคมไทย การขาดความเข้าใจร่วมกันอาจส่งผลต่อการยอมรับและการนำมาตรฐานไปใช้ในการปฏิบัติจริง ดังนั้นจึงควรมีการเผยแพร่หรือการจัดอบรมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบบมาตรฐานอาชีพฯ

6.4.2 ความหลากหลายของการถ่ายทอดศิลปะการแสดงโขน

ด้วยลักษณะเฉพาะของศิลปะการแสดงโขน ซึ่งมีความหลากหลายตามสายการสอนของครูแต่ละคน ส่งผลให้ทำรำและรูปแบบการแสดงมีความแตกต่างกัน แม้ไม่ได้ถือเป็น “ข้อผิดพลาด” ในเชิงศิลปะ แต่ก็อาจกลายเป็นข้อท้าทายในการจัดทำมาตรฐานกลาง เนื่องจากต้องหาจุดร่วมที่สามารถยอมรับได้ในเชิงวิชาชีพ ขณะเดียวกันต้องรักษาเอกลักษณ์และความหลากหลายทางศิลปะเอาไว้ ดังนั้นจึงควรสร้างความเข้าใจในหลักการเชิงเทคนิคของการแสดง กำหนดมาตรฐานของการรำรำที่มีความยืดหยุ่นและยอมรับในความหลากหลายของการรำรำ

6.4.3 ความเสี่ยงในการนำระบบมาตรฐานไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม

การใช้ระบบการรับรองคุณวุฒิวิชาชีพโดยไม่มีการควบคุมอย่างเข้มงวด อาจนำไปสู่การใช้อย่างไม่เหมาะสม เช่น การอ้างอิงเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม หรือการรับรองโดยขาดความชอบธรรม ดังนั้น การออกแบบระบบต้องมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และดำเนินการโดยหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือ

7. การสรุปผลและการอภิปรายผล

การจัดทำระบบมาตรฐานอาชีพฯ นักแสดงโขนภายใต้สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) ถือเป็นกลไกเชิงยุทธศาสตร์ที่มีบทบาทสำคัญในการยกระดับวิชาชีพศิลปะการแสดงดั้งเดิมของไทยให้อยู่ในระบบอาชีพแห่งชาติอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการดำเนินการภายใต้กรอบของสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพที่มีจุดแข็งด้านโครงสร้างการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีกระบวนการพัฒนาและรับรองมาตรฐานอาชีพที่ชัดเจน และสามารถเชื่อมโยงกับกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ (NQF) ได้อย่างสอดคล้อง การจัดทำระบบมาตรฐานภายใต้สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพยังเอื้อต่อการเชื่อมโยงระบบการศึกษาและการพัฒนาทักษะอาชีพอย่างต่อเนื่อง (lifelong learning) สอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ICH) ของ UNESCO และนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศในภาพรวม อย่างไรก็ตาม การผลักดันมาตรฐานนี้ให้เกิดขึ้นจริงจำเป็นต้องมีการสนับสนุนเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านงบประมาณ กลไกสนับสนุนวิชาชีพ การประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาครูหรือผู้ประเมินสมรรถนะที่เข้าใจบริบทของโขนไทยอย่างลึกซึ้ง

สำหรับแนวทางการพัฒนาและการปรับใช้ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพนักแสดงโขนนี้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ สถาบันการศึกษา องค์กรศิลปวัฒนธรรม และภาคเอกชน เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางการรับรองสมรรถนะที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของโขนไทย และสร้างความเข้าใจในวงกว้าง เพื่อให้การอนุรักษ์และพัฒนาโขนเป็นไปอย่างยั่งยืน โดยระบบมาตรฐานอาชีพฯ นี้จะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มศักยภาพของนักแสดงโขน และส่งเสริมการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น

นอกจากนี้ ระบบมาตรฐานอาชีพฯ ยังมีศักยภาพในการสร้างโอกาสทางอาชีพอย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านการแสดง การเรียนการสอน การฝึกอบรม และการเป็นผู้เชี่ยวชาญ ช่วยเพิ่มความมั่นคงและการยอมรับในวิชาชีพนักแสดงโขนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเอื้อต่อการส่งเสริมเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีความสนใจในการฝึกการแสดงโขนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการสอบมาตรฐานบัลเลต์ของ Royal Academy of Dance ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ในประเด็นของการอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพนักแสดงโขน ระบบมาตรฐานอาชีพฯ ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมืออนุรักษ์และถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่นอย่างเป็นระบบ ช่วยป้องกันการสูญหายของทักษะทางนาฏศิลป์และภูมิปัญญาดั้งเดิม อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนและพัฒนาครูผู้สอน และเครือข่ายวิชาชีพโขนในลักษณะบูรณาการอีกด้วย

ดังนั้น การพัฒนาระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสำหรับนักแสดงโขน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความมั่นคงในอาชีพ และเป็นการยกระดับคุณภาพศิลปินให้สามารถปรับตัวเข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้ การมีกรอบมาตรฐานดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้โขนไม่เพียงเป็นศิลปวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์ แต่ยังสามารถขับเคลื่อนไปสู่การเป็นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ได้อย่างเป็นรูปธรรม

การเชื่อมโยงระหว่างศิลปวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์เริ่มเห็นได้ชัดในหลายประเทศ ตัวอย่างเช่น งานของ Premarathna และ Arachchi (2024) ที่ศึกษาการพัฒนา Sri Lankan Ramayana Tourism แสดงให้เห็นว่า ศิลปะการแสดงสามารถต่อยอดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สร้างรายได้และขยายฐานผู้ชมได้อย่างยั่งยืน ในทำนองเดียวกัน Yulianti (2020) ได้ใช้มหากาพย์รามายณะเป็นสื่อในการเผยแพร่วัฒนธรรมและภาษาของอินโดนีเซีย สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของศิลปะการแสดงดั้งเดิมในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและส่งเสริมภาพลักษณ์ของชาติ ในบริบทของประเทศไทย การสร้างระบบมาตรฐานอาชีพนักแสดงโขนจึงไม่เพียงเป็นกลไกในการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายมูลค่าทางเศรษฐกิจและยกระดับศิลปวัฒนธรรมไทยให้ก้าวสู่เวทีโลกได้

โดยสรุป ระบบมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพมิได้เป็นเพียงกลไกการรับรองทักษะ หากแต่เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาอาชีพนักแสดงโขนในยุคปัจจุบัน ที่สามารถเชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการยกระดับสถานภาพของศิลปินไทยในระดับสากลได้อย่างเป็นรูปธรรม ผลจากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงโขนกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible Cultural Heritage: ICH) โดยส่งเสริมทั้งการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ยั่งยืนของโขนในฐานะมรดกวัฒนธรรมไทย ทั้งในด้านการถ่ายทอดความรู้ การยกระดับอาชีพนักแสดง และการสร้างความตระหนักรู้ในระดับสากล นอกจากนี้ ยังช่วยให้โขนสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันได้โดยคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรม ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างสมดุล

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ภาครัฐควรส่งเสริมการจัดทำนโยบายที่สอดคล้องกับระบบมาตรฐานอาชีพ และสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ศูนย์อบรม วิจัย และฐานข้อมูลวิชาชีพนักแสดงโขน

8.2 ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา องค์กรศิลปวัฒนธรรม และภาคเอกชน เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานอาชีพนักแสดงโขน และเพิ่มช่องทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต

8.3 สร้างกลไกการรับรองที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างสำหรับบุคลากรจากหลากหลายพื้นที่ ไม่จำกัดเพียงระบบการศึกษารูปแบบเดียว เพื่อขยายโอกาสให้แก่ผู้มีความสามารถทางด้านการแสดงโขนสามารถเข้าถึงการวัดระดับทักษะการแสดงอย่างแท้จริง โดยให้สถาบันทางวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยในภูมิภาค หรือ ศูนย์ศิลปะชุมชนในแต่ละจังหวัด ได้มีบทบาทร่วมในการประเมินสมรรถนะนักแสดง กลไกนี้จะช่วยให้ผู้ฝึกหัดโขนในพื้นที่ต่าง ๆ สามารถเข้าถึงกระบวนการรับรองได้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

9. เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2567). *ธรรมศาสตร์ จับมือ สคช. ดันมาตรฐานอาชีพนักแสดงโขนขึ้นเทียบระดับนานาชาติ*. สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2567, จาก <https://tu.ac.th/thammasat-040367-meeting-tpqi-occupation-khon-actor>
- สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน). (2564ก). *เกี่ยวกับสถาบัน*. สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://www.tpqi.go.th/th/objective/nJW4LDWewEb3QWewEb3Q>
- สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน). (2564ข). *คู่มือจัดทำมาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน)
- สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน). (2568). *มาตรฐานในสาขาวิชาชีพอนุรักษ์งานศิลปหัตถกรรมและงานพื้นบ้าน สาขาการแสดงศิลปะไทยและวัฒนธรรมสร้างสรรค์ อาชีพนักแสดงโขน*. สืบค้นเมื่อ 28 มีนาคม 2568 จาก <https://tpqi-net.tpqi.go.th/industrials-group>
- Premarathna, U.A.D., & Arachchi, R.S.S.W. (2024). Application of creative tourism performs in Sri Lankan Ramayana tourism to achieve creative economic development. *International Research Symposium, University of Vocational Technology*. Retrieved April 2, 2025, from <https://tess.usn.no/wp-content/uploads/2024/04/Abstracts-of-International-Research-Symposium-2023-December-at-UoVT.pdf>
- Royal Academy of Dance. (2019). *Requirements for regulated qualifications in England, Wales, and Northern Ireland*. Retrieved April 2, 2025, from https://www.royalacademyofdance.org/app/uploads/2019/06/17103334/20181002Specifications2018_Thai.pdf
- Yulianti, N. K. D. (2020). Epic Ramayana as a medium for teaching Indonesian culture and language: A perspective of Darmasiswa students. *Interdisciplinary Journal of Asia Pacific Arts*, 3(1), 15-19.